

De laatste tijd ontmoet ik bij mijn gesprekken steeds weer mensen die hun leven *verzuimen*.¹ Omdat zij zich alleen maar indekken, komen zij niet op gang. Eerst hebben zij nog een of andere opleiding nodig, voordat zij voor de dag durven te komen en een baan gaan zoeken. Nog op hun veertigste gaan zij een nieuwe opleiding volgen, terwijl ze nog nooit echt hebben gewerkt.

Het zijn vooral jonge mensen bij wie ik de indruk krijg dat zij hun leven verzuimen. Bij veel schoolverlaters merk ik geen

---

¹ Anselm Grün gaf zijn boek de titel *Versäume nicht dein Leben!* mee. Vandaar zijn uitvoerige beschouwing over en etymologie van *versäumen* ('verzuimen'). Ook met de Nederlandse boektitel blijft Grüns beschouwing leerzaam en toepasselijk. (Noot van de uitgever)

gevoel van verandering. Ik kan mij nog herinneren hoe het was toen ik zelf eindexamen had gedaan, in 1964. Ik wilde de wereld veranderen. Ik wilde de kerk veranderen en Jezus' boodschap in een nieuwe taal uitdragen. Hartstocht dreef mij in die tijd voort. Deze hartstocht mis ik tegenwoordig bij veel jonge mensen. Eerder neem ik een moedeloze stemming waar: het is allemaal zo moeilijk. De moed ontbreekt om iets ter hand te nemen.

Toch wil ik niet generaliseren. Er zijn ook zeer veel jonge mensen die het avontuur van het leven aandurven. Al op jongere leeftijd gaan zij een tijd naar het buitenland, en zij zijn beduidend mobieler dan wij in onze jeugd waren. Zij hebben de moed in Spanje, Amerika of Azië te gaan studeren en daar enkele jaren te werken. En zij zijn veel wereldwijzer dan wij toen waren.

Aan de andere kant ontmoet ik ook steeds weer oude mensen die over zichzelf zeggen: ik heb nooit *geleefd*. Zij treuren over hun niet-geleefde leven. Nu, in hun ouderdom, hebben zij het gevoel dat zij hun leven hebben verzuimd. En vaak zitten zij vol schuldgevoelens en bitterheid, omdat zij het gevoel hebben dat zij aan zichzelf voorbij hebben geleefd en dat zij niets van hun leven hebben gemaakt. Zij zouden in geen enkel opzicht echt hebben geleefd. Een tachtigjarige vrouw beklagde zich tegenover mij dat zij nog nooit *zelf* had geleefd, maar zich altijd had aangepast. Dit inzicht stemde haar treurig: nooit had zij vertrouwd op haar eigen gevoelens en nooit was zij haar wensen gevolgd. Ik probeerde deze vrouw mee te geven dat het nooit te laat is om met het leven te beginnen. Het gaat erom dat zij het leven dat ze tot nu toe heeft geleid, op waarde schat, ook al heeft zij de indruk dat dit nog niet het echte leven was. Ondanks alles is zij erin geslaagd tachtig jaar oud te worden. Zij dient te beseffen wat zij ondanks het niet-geleefde leven toch heeft beleefd en mogelijk ook *zelf* heeft beleefd. En dan moet zij, tegen de achtergrond van haar leven, *nu* haar persoonlijke spoor op deze wereld achterlaten. Als zij nu begint te leven, wordt ook het niet-geleefde leven een deel van haar leven en van haar levenlust.

Toen ik over het begrip ‘verzuimen’ begon na te denken, meende ik dat verzuimen samenhang met zoom (*Saum*) of naad. Het woordenboek van Duden hielp mij echter uit de droom. Het woord ‘zuimen’ in de zin van ‘aarzelen’ is van onbekende oorsprong. Het hangt samen met een woord uit het Middelhoogduits, *sumen*, dat vroeger werd gebruikt met betrekking tot iemand of iets, in de zin van ‘ophouden, afhouden, hinderen, belemmeren’. Daaruit ontstond dan het Middelhoogduitse *versumen*. Verzuimen betekent dus: iets onbenut laten verstrijken, laten passeren, iemand voorbij laten gaan. Daartoe behoren ook de woorden *säumig* = ‘langzaam, traag, te laat komend’ en *Säumnis* = ‘vertraging, uitstel’.

Het woordenboek van Grimm brengt vele zegswijzen met ‘verzuimen’ naar voren. Maarten Luther heeft het erover dat men kinderen en jongeren verzuimt. Daarmee bedoelt hij dat de volwassenen hen verwaarlozen. En hij heeft het erover dat velen hun jeugd verzuimen. Zij leven de levendigheid van de jeugd niet. Zij conformeren zich aan de verwachtingen van anderen. Luther gebruikt het woord ‘verzuimen’ ook met betrekking tot dingen en gebeurtenissen. Men mag de eredienst niet verzuimen, en ook de genade van God niet verzuimen. Anders verzuimt men iets wezenlijks in zijn leven. Ook kent Luther mensen die ‘verzuimend van het goede’ zijn, die het goede verzuimen, laten passeren, er geen aandacht aan geven, en die daardoor aan zichzelf voorbij leven.

Wie een gelegenheid verzuimt laat iets belangrijks passeren. Hij ‘verpast’ (*verpasst*) het leven, omdat het hem niet ‘past’ (*passt*) zoals hij zich dat had voorgesteld. Het woord ‘verpassen’ gebruikte men in de zeventiende eeuw vooral bij het kaartspel. Het hield in dat je een spel voorbij liet gaan, dat je ervan afzag het spel te spelen. Ook nu nog zeg je bij kaartspelen: ‘ik pas’, namelijk wanneer je niet mee wil doen bij het opbieden.

Dikwijls heb ik te maken met mensen die het leven verzuimen, eenvoudigweg omdat het niet zo past bij hun verwachtingen. Maar zij kunnen nog zo lang wachten, nooit zullen zij

vinden wat daadwerkelijk past. Altijd is er wel iets aan te merken. En omdat het leven niet past, laat men het voorbijgaan. Men ziet ervan af het spel van het leven te spelen.

Het Latijnse woord voor 'zuimen' is *tardare*. Dat komt van *tardus* = 'langzaam, aarzelend, duf, stompzinnig'. *Tardare* betekent: iets belemmeren en hinderen. Uiteindelijk belemmer je de levenslust. Je aarzelt iets ter hand te nemen en daarmee verzuim je vaak je leven. Ook het Oude Testament kent deze houding en het levert daarop kritiek. Zo vermaant Jezus Sirach:

Wacht er niet mee terug te keren naar de Heer, stel het niet
dag na dag uit!
Jezus Sirach 5,7

Verzuimen wordt hier in verband gebracht met uitstellen. Veel mensen lijden aan die kwaal. Zij stellen belangrijke beslissingen uit, vooral als het onaangename zaken betreft. Maar hoe meer je uitstelt, hoe groter de berg wordt waarvoor je staat. En dan zal je nooit beginnen met het afgraven ervan.

Een mens mag niet aarzelen, maar ook aan God wordt gevraagd dat hij niet aarzelt met het bieden van hulp. Zo vraagt Psalm 40 aan God: 'Noli tardare!', dat wil zeggen: 'Zuim niet!' Volledig luidt dit vers:

U bent mijn helper, mijn bevrijder; mijn God, wacht niet
langer.
Psalm 40,18

Tijdens de cursus 'Volwassenen op koers', waarbij ongeveer zeventig volwassenen met Oudjaar naar de abdij kwamen, heb ik een voordracht gehouden over het thema 'Grensgangers'. Daarbij bracht ik ook ter sprake dat ik bezig was met het schrijven van een nieuw boek. Toen ik de titel noemde, *Verzuim je leven niet*, vroegen veel mensen meteen: 'Wanneer komt het uit?' Ik merkte dat het thema veel jonge volwassenen bezighoudt. De

reactie van de deelnemers aan de cursus heeft mij gestimuleerd om dit boek te schrijven, al besef ik dat het maar een poging is om een verschijnsel te beschrijven dat ik tegenwoordig bij veel mensen opmerk.

In dit boek wil ik dus cirkelen rond het thema ‘verzuimen’. Ik wil uiteenzetten wat in gesprekken met mensen over dit thema bij mij opkwam. Daarbij wil ik niemand in het beklagdenbankje zetten, maar alleen verschijnselen beschrijven die ik heb waargenomen. Ook hecht ik eraan een weg te wijzen waarop wij weer moed vatten om ons leven te wagen. Deze weg probeer ik te vinden in de handelwijze van Jezus, in zijn innerlijke houding, in zijn woorden en in zijn daden. Jezus is voor mij een krachtige persoonlijkheid. Hij heeft zijn leven werkelijk geleefd en het voor ons op het spel gezet. Hij heeft zich ingezet en deze inzet heeft hij met zijn leven betaald. Maar juist daarom vormt hij voor ons een uitdaging: om ons leven te wagen, uit de passiviteit van het verzuimen tevoorschijn te komen en om ons leven in eigen hand te nemen.

Een Japanse zenmeester vertelde over jonge mensen die hem bezochten. Ze wilden nadenken over de vraag hoe zij hun leven moesten vormgeven. Toen hij hoorde hoe zij spraken, schrok hij. In plaats van het leven te wagen en een werkkring te accepteren, spraken zij hun twijfels uit: 'De wereld is zo onzeker. Als ik met dit bedrijf in zee ga, wie betaalt dan mijn pensioen?' Nu al, in hun jonge jaren, dachten zij aan hun pensioen, zonder zich eerst eens te storten op het avontuur van het leven.

Dat is ongetwijfeld een extreem voorbeeld. Toch maak ik bij veel jonge mensen mee dat hun twijfels zwaarder wegen dan de moed iets te wagen. Een vrouw vertelde mij over een student die al op zijn 26e een uitvaartverzekering had afgesloten, zodat hij gegarandeerd een graf zou krijgen op de gemeentelijke begraafplaats. De vrouw moedigde hem aan om eerst maar eens

zijn leven te leven, voordat hij aan een levensverzekering zou denken. Toch was hij verbaasd dat andere mensen zo'n verzekering nog niet hadden afgesloten. Doordat hij meteen al aan zijn einde dacht, sloeg hij zijn leven over.

Deze twijfels doen zich voor op verschillende gebieden. Zo is er de angst om onvoldoende voorbereid te zijn op het leven. Eerst moet men daarvoor nog een of andere opleiding volgen. Zoveel mogelijkheden tot goede opleidingen dienen zich aan, dat je nooit tot een afronding komt.

Ook maak ik mannen mee die op hun veertigste nog een opleiding volgen en die nog nooit echt hebben gewerkt. Zij hebben een belangrijke fase in hun leven overgeslagen. *Na* hun opleiding, denken zij, zullen ze losbranden. Toch heb ik mijn bedenkingen als ik dat hoor. Vaak raken deze mensen helemaal niet goed op dreef. Zozeer zijn zij het gewend om steeds maar in opleiding te zijn en vervolgoopleidingen te volgen, dat zij concrete werkzaamheden gewoon niet meer kunnen aanpakken.

In het bedrijfsleven spreekt men over input en output. Wij moeten iets in het bedrijf steken om er iets uit te halen. Dat geldt ook voor ons persoonlijk leven. Wij moeten leren iets in ons op te nemen, zodat er ook weer iets uit ons kan voortvloeien. Maar bij sommige mensen heb ik de indruk dat zij zich verslikken in al te veel input. Steeds hebben zij weer méér informatie nodig. Voortdurend zitten zij achter de computer, op zoek naar interessante informatie op internet. Maar door al die informatie komen zij er niet meer toe om zelf iets ter hand te nemen en om vorm te geven aan deze wereld.

Hun dorst naar steeds meer kennis, informatie en zekerheid blijkt ook uit het feit dat zij menen nog een of andere vervolgoopleiding nodig te hebben. De laatste tijd echter ontmoet ik steeds weer mensen die zozeer in hun vervolgoopleidingen opgaan dat zij verzuimen te leven. En die opleidingen hebben hen niet geholpen om hun leven op stoom te brengen. Hun leven

draagt geen vrucht; de planten krijgen zo vaak water dat zij verdrinken in plaats van op te bloeien.

Alleen van informatie kun je niet leven. Je leven blijft alleen in evenwicht als input en output met elkaar overeenstemmen. Als er niets uit jou tevoorschijn komt (of als je maar heel weinig energie aan je leven besteedt) blokkeer je op den duur de energie in jezelf. Ik maak mee hoe dergelijke mensen voortdurend ziek zijn. Omdat de energie niet naar buiten kan vloeien, keert deze zich tegen de mensen zelf.

Aan zo'n al te sterke indekking kleven ook praktische nadelen. Als mensen te veel opleidingen volgen, maken zij het lastig voor zichzelf om nog een plaats op de arbeidsmarkt te vinden. Ze zijn namelijk overgekwalificeerd. Daarom wil niemand hen aannemen. De werkgever vreest dat hij een hoger loon moet betalen, terwijl de werkzaamheden dat niet waard zijn. Zo bereiken mensen met te veel opleiding het tegendeel van wat zij op het oog hadden. Ze vinden geen baan en ook nu weer verspillen zij veel tijd, namelijk aan het zoeken van geschikt werk.

Als iemand steeds maar opleidingen blijft volgen, kan dat komen doordat hij een overdreven zelfbeeld, of juist een gebrek aan zelfvertrouwen heeft. Sommigen voelen zich voor gewoon werk te goed. Zij hebben zo'n hoog zelfbeeld dat zij zich niet meer op de middelmatigheid van het leven kunnen inlaten. Zij vrezen dat zij een baan krijgen die ook heel simpele werkzaamheden met zich meebrengt. Omdat zij zich al hoofd van hun afdeling voelen, weigeren zij eerst eens eenvoudige klusjes op te knappen, om zich op die manier omhoog te werken. Anderen hebben de ene na de andere vervolgopleiding nodig omdat zij zichzelf nergens toe in staat achten. Pas door zo'n opleiding, menen zij, zullen zij in staat zijn bepaald werk tot een goed einde te brengen. Maar mét iedere vervolgopleiding groeit de angst om toch niet aan de eisen van het werk te kunnen voldoen.

Een geschikte betrekking kun je alleen vinden als je bescheiden genoeg bent om eerst maar eens banale werkzaamheden te

verrichten. Pas daarna kun je veranderingen in je werk aanbrengen, nieuwe ideeën introduceren en tot zogeheten ‘belangrijker’ werk opklimmen. Jezus brengt dat in het Lucasevangelie zo onder woorden:

Wie betrouwbaar is in het geringste, is ook betrouwbaar als het om veel gaat, en wie oneerlijk is in het geringste, is ook oneerlijk als het om veel gaat.

Lucas 16,10

Elk bedrijf wil een medewerker eerst testen in kleine dingen, voordat het grotere en belangrijkere taken aan hem kan toevertrouwen.

Andere mensen vrezen dat zij door een bepaald concreet beroep of werk overbelast zullen raken. En als zij zulk werk aannemen, willen zij zichzelf behoeden voor een burn-out. Als een bepaalde taak moet worden uitgevoerd, wegen zij eerst af wat dat met hen zal doen en of zij dan niet te hard moeten werken. Sommigen maken meteen een rekensom: dát deel maakt veertig procent van mijn hoeveelheid werk uit, en dat andere deel zestig procent. Dus kan ik niets meer erbij nemen. Zij schermen zich af om niet over hun grenzen te hoeven gaan. Maar daarvoor ontdekken zij nooit waartoe zij in staat zijn. Te vroeg trekken zij de grenzen waarbinnen zij willen leven. Zo kunnen zij hun grenzen niet overschrijden. Hun leven speelt zich altijd af binnen de nauwe grenzen die zij zich hebben gesteld.

Je komt pas te weten waar je grens ligt, als je die hebt overschreden. Als ik terugdenk aan de tijd dat ik plaatsnam in het bestuur: ik heb toen niet gevraagd of het werk te zwaar zou kunnen zijn. Ik wilde gewoon aanpakken, iets in beweging zetten. Eerst wilde ik mijn krachten uitproberen, om dan op een gegeven moment mijn grenzen te ontdekken en mijzelf af te grenzen. Mijn motto was: eerst maar eens uitrazen, en pas daarna gaan selecteren wat werkelijk nodig is en wat je beter kunt laten schieten. Pas als je bent uitgeraasd, kun je op de juiste wijze grenzen stellen.

Uiteraard is het van belang om grenzen te stellen. Wie buitensporig werkt, voelt zich al snel overbelast en kan zelfs in een burn-out terechtkomen. Wie zijn grenzen daarentegen te vroeg stelt, zal nooit echt op gang komen. Altijd zal hij met aangetrokken handrem rijden. Maar wie voortdurend remt, komt maar heel moeilijk vooruit. Te veel energie heeft hij nodig voor het remmen, en dan gaat het net als bij autorijden: die energie komt hij bij het rijden tekort.

Angst voor burn-out blijkt bij veel mensen uit het feit dat zij het voortdurend over stress hebben. Bij de geringste opgave voelen deze mensen zich al gestrest. In plaats van een opdracht aan te pakken, voelen zij al aankomen welke stress deze opdracht met zich mee zou kunnen brengen. Sommige mensen bekreunen zich al bij de geringste belasting over de stress waaraan zij worden blootgesteld. In de psychologie spreekt men tegenwoordig al van 'stresshospitalisering'.

Als ik mij in de jonge mensen verplaats die zich zo helemaal willen indekken, probeer ik hen te begrijpen. Blijkbaar hebben zij in deze onzekere wereld zekerheid nodig. Vroeger was het voldoende om in een bedrijf te beginnen en daarin goed werk te leveren. Dan was men verzekerd van een betrekking. Tegenwoordig heb je geen garantie dat een bepaald bedrijf overleeft – of dat het wordt geherstructureerd en de eigen baan verloren gaat. Je hebt geen zekerheid of je op deze plek kan blijven – of dat je de hele wereld rond wordt gestuurd, om daar te werken. Dat zorgt niet alleen voor onzekerheid met betrekking tot je eigen persoon, maar ook tot het gezin dat je mogelijk toch zou willen stichten. Deze onzekerheid is ook van invloed op de partnerkeuze en op de opvoeding van de kinderen en hun opgroeien in een goede omgeving. Naarmate de onzekerheid groter is, groeit ook de behoefte aan zekerheid. En die behoefte is groter dan in mijn jeugd.

Mijn vader is op zijn 25e uit het Roergebied vertrokken naar het katholieke Beieren, zonder dat hij werk had. Hij heeft zich

weten te redden in de bouw en hij heeft een eigen bedrijf opgebouwd. Na de oorlog moest hij het failliet aanvragen, want na de geldhervorming was de betalingsmoraal slecht. Toen moest hij zijn best doen om het bedrijf weer op gang te krijgen. De externe omstandigheden waren al even onzeker; maar voor hem was het duidelijk dat hij zou strijden. In het begin van de jaren zestig had hij deze strijd doorstaan. En ook toen nog moest hij zich steeds weer instellen op een nieuwe situatie op de markt.

In de jaren vijftig en zestig heerste in Duitsland een revolutionaire stemming. Die is ook van invloed geweest op mij en mijn medescholieren. In plaats van maatschappelijk op te klimmen wilden wij de wereld veranderen met nieuwe ideeën. Voor mij en mijn jaargenoten betekende dat vooral: de kerk vernieuwen en haar met nieuwe ideeën verrijken, en de boodschap op een nieuwe manier uitdragen. Wij hadden zin om iets nieuws uit te proberen, want het was ons niet genoeg om het bestaande voort te zetten.

Natuurlijk zie je ook bij veel jonge mensen van nu dat zij zin hebben in iets nieuws en dat zij het aandurven om zich met iets onbekends in te laten. Toch maak ik bij veel schoolverlaters mee, dat zij nog geen idee hebben wat zij willen. De toekomst maakt hen eerder moedeloos, waardoor zij zich willen indekken. Zij aarzelen om een studie te beginnen en zij nemen liever eerst maar eens een time-out.

Als ik aan mijn jeugd terugdenk: na het verlaten van school heb ik niet eens aan een time-out gedacht. Ik had zin mij op iets nieuws te storten. Daarom heb ik mij direct na school voor het noviciaat aangemeld. Daarin deed zich steeds wel iets nieuws voor dat mij uitdaagde. Tijdens de studie was ik erop gebrand zo hard mogelijk te studeren, om vervolgens de boodschap van Jezus in een nieuwe taal te kunnen uitdragen. De hele bibliotheek heb ik doorgeworsteld en ik heb moderne filosofen bestudeerd, hoewel ik op de grenzen van mijn begrip stuitte. Maar ik wilde weten

hoe moderne filosofen denken en hoe ik de christelijke boodschap tegen de achtergrond van dit denken kon verspreiden.

Een moeder vertelde mij dat haar zoon na het verlaten van school een jaar time-out wilde hebben en in dat jaar naar Australië wilde reizen om dat werelddeel te bekijken. De moeder was het daarmee helemaal eens, maar zij was van mening dat zij zo'n jaar niet zou kunnen en willen bekostigen. Wel was zij bereid een *half* jaar te financieren, maar ook dan moest hij aldaar op zoek gaan naar een baantje om van te leven. Toen begon hij zijn reis te plannen; maar uiteindelijk gebeurde er niets. Daarom zit hij nog steeds achter de computer en weegt hij alle mogelijkheden af. Toch heeft hij op deze manier nog geen weg gevonden om zijn time-out goed te plannen, laat staan eraan te beginnen. Zo verzuimt hij zijn tijd met plannen maken, terwijl er ondertussen niets gebeurt.

Zeker, er zijn ook voorbeelden van het tegendeel. Ook wie losbrandt en iets uitprobeert, kan zijn tijd verdoen met het zoeken naar het zogenaamd perfecte. Een jonge vrouw vertelde dat zij nu al een jaar in Australië was geweest. Daar had zij op verschillende boerderijen gewerkt en vervolgens het land bekeken. Op dit moment oefent zij weer voor twee jaar haar beroep van verpleegkundige uit. Toch blijft de verte aan haar trekken: hier in Duitsland is het haar allemaal te benauwd. Tijdens haar buitenlandse verblijf heeft zij echter gemerkt dat Australië voor haar geen oord is waar zij voor altijd kan leven. Zo zoekt zij naar landen die haar een gevoel van ruimte en vrijheid en tegelijk een gevoel van zekerheid geven. Zij is beslist een dappere vrouw, maar ik heb de indruk dat zij, in haar angst om hier op aarde niet de juiste plek te vinden, haar leven verzuimt.

Het ideale land bestaat immers niet. Het is onmogelijk dat je tegelijkertijd zekerheid én vrijheid en ruimte vindt. Altijd is er iets dat je te benauwd of te onzeker is. Deze jonge vrouw wilde al het mogelijke uitproberen, maar zij wilde zich niet vastleggen. Dan is het op een gegeven moment te laat om aan een gezin te denken en om je verder te bekwamen in je beroep.